

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. Schacht del. A. Fryb. lit.

C. A. Reitzels. Fockst.

En. Reitzels. Fockst. lit.

SPÖTTERUP
i Jylland.

SPØTTERUP

i Jylland.

Denne ældgamle Herregaard ligger i Salling tæt ved Limfjorden i Rødding Sogn og Herred, omtrent tre Mile Nordvest for Skov. Bygningen hører til de faa, som ere bevarede næsten uforandrede i samme Skikkelse, som da den blev opført for henved tre Aarhundreder siden, men Gaarden selv er flere hundrede Aar ældre og kan forfølges tilbage indtil Dronning Margrethes og Valdemar Atterdags Tid, skjøndt den i hine Dage vel kun var en Brydiegaard eller Avlsgaard og ikke blev beboet af nogen Adelsmand.

Gaarden ligger øde og bart, thi Egnen er aldeles skovløs, ellers vilde den være smuk. Ved den østre Bred af en lille Inbø, tæt ved Limfjorden, er Gaarden opført, og man nyder fra dens Volde en vid Udsgt over Salling, Mors, Seginde, Lyholm med de mellemliggende Bænde: Indsøen er kanted med en bred Kanne af høie Rør, der næsten altid svaje for Vinden, thi her er sjældent ganske stille. Hovedbygningen bestaaer af en firkantet sammensbygget Gaard af tre, toetages Floie, som paa den sydlige Side, mod Vest, ved en Vægtergang eller bevæget Gang med Skydehuller ere forbundne med et stærkt Porttaarn. Hvor den østre Floie støder sammen med de to andre, ligger inde i Gaarden to Taarne, det ene firkantet, det andet rundt og usædvanlig smukt, med et høit Spiir. Under alle tre Rænger findes hvalvede Kjeldere, som ere hoiest under den østlige Floie, hvor Korsvælvingerne heelt igjennem hoiere paa en Rad Piller af hugne Steen. Murene ere i Kjelderen fire Alen tykke, i første Etage 3½ og i anden 3 Alen tykke. Alle tre Floie have paa Loftet været forsynede med en Række Skydehuller til begge Sider, der nu ere blevne til smaa Vinduer; og saa Vægtergangen og det massive Porttaarn, paa hvilket

en hvalvet Port danner Indførselen, have i begge Etager rigelige Skydehuller; i Porttaarnet er en muret Vindeltrappe, som danner den ene Udgang, medens flere andre findes inde i Gaarden. Paa Loftet ere to firkantede Huller under Loftet anbragte i Muren, 4 Alen dybe og 3 Alen brede, saa at et Menneske her kunde skulle sig; om dette er Bestemmelsen eller om de ere til at gjemme Kostbarheder, kunne vi ikke afgjøre, dog helde vi til den første Mening, da en lignende Aabning i den ældste Bygning paa Borgaard (jfr. 5te Bind) synes bestemt til at gjemme et Menneske. Over Indgangen til det firkantede Taarn inde i Gaarden staaer paa et malet Brædt Vaabenerne Rosenkrands og Lunde med Aarstallet 1707; over en Kamin i eet af Værelserne Vaabenerne Kruse og Sehested 1653; over Porttaarnet udbøgendt M. R. og C. G. 1762: af alle disse Navne have dog kun de to sidste (Mogens Rosenkrands og Christentse Horneman) tilhørt Gieere af Spøtterup.

Denne stærke Bygning er opført paa en sumpet Grund, rimeligviis paa nedbrammede Bæle, omgivet med to dybe og brede Grave og imellem disse med en hoi Vold, der er lavest imod Vest, hvor Egen og Mosebunden hindrede et Angreb og Porttaarnet med Vægtergangen allerede dannede et stærkt Værn; hoiest er Volden imod Øst, hvor Markerne nu ere hoiere end Volden, skjøndt den her er 14—15 Alen: man seer endnu Bænkene, hvori Kanonerne laae, men noget er Volden sunket, og desuagtet naaer den indtil Tagfligget; efter Sagnet skal den have været saa hoi, at man fra Marken blot saa Spiiret af det runde Taarn, hvilket dog formodentlig er en Overdrivelse. Imod Nord sees endnu Spor af Udenværker udenfor den yderste Grav. Paa den søndre

SPØTTERUP

i Jylland.

Side har Gaardens forrige Eier taget nogle Aen af Bolden for at faae Udfigt til Aabegaarden, som ligger paa denne Side udenfor Gravene. Fra Portaarnet førte to murede Broer over Gravene, men ere nu erstattede ved en Jorddæmning. Indkjørselen gaar her igjennem den høie Vold og der er indsat en Sandsteen med en Afbildning af Joseph og Potiphars Hustru samt Baabenerne Linde og Brahe og Bogstaverne D. R. sædrene (Baaben) Fr. A. R. sædrene. Her er for nogle Aar siden ved et Tilfælde opdaget en lille hvalvet Dvæn inde i Bolden med Levninger af Kul og Afte samt Spor af stærk Røg: om den har været til at gløde Kulger eller til andet Brug driste vi os ei til at afgjøre.

Naar denne faste Borg er opført vides ikke, men det er rimeligviis stæet af Rigsgraaden Henrik Belov, som fik Gaarden 1579; tidligere har Gaarden neppe været befaestet, da den 1534 uden Modstand blev indtaget og brændt af Skipper Clemens og hans Bønder, senere tilhørte Kronen eller Ciere, som neppe kunde tænke paa et saa storartet Værk.

Gaardens Historie begynder med et Skæbde fra Hr. Christen Knudsen til Hr. Niels Bugge paa alt det Gods i Rødding Sogn, som han fik med sin Hustru Kirstine: af Aarsallet kan man kun læse xij, det er altsaa rimeligviis fra 1333 *) eller tidligere. Heriblandt er formodentlig Spøtterup, eller ogsaa eiede Hr. Niels Bugge den vel allerede, i det Mindste var hans Datterføn, Hr. Johan Skarpenberg, i Besiddelse af hele Rødding Sogn og stjeukede 1404 sin Gaard Spøtterup med Sr, Wanmølle og hele Rødding Sogn til Viborg Domkirke. Dgaa denne Gave, som han bekræftede i sit Testament 1408, bestyrker Formodningen om, at Gaarden havde tilhørt Hr. Niels Bugge, thi det er rimeligt, at Baldemar Atterdag har faaet sig den tilstøbet eller tildømt i Følge de Borgerkrige, han maatte udholde i Jylland, og at Dronning Margrethe har villet have Gaarden sat; paa samme Maade mistede Hr. Johan Skarpenbergs Moder Hald faste Slot. Af Domkirken

har han da rimeligviis forbeholdt sig Brugsret af Godset sin Livstid, hvilken Fremgangsmaade ikke var ufædvanlig i Dronning Margrethes Tid blandt de Familier, som havde staaet i Baaben imod hendes Fader, thi det var den eneste Maade at frelse deres Gods paa *).

Samme Hr. Johan Skarpenberg var forresten en meget rig og nægtig Mand, eiede Lund paa Mors, Tranholm i Skanderborg Amt og Utterslevsgaard (nu Wintersborg) paa Lolland, foruden Spøtterup, samt Hald og Kartorp, hvilke to sidste hans Moder maatte afstaae til Dronningen; han var allerede i 1397 som Dronningens Raad med at underskrive Calmarunionen, maatte omtrent 1406 sælge Tranholm, som Dronningen afbrød, blev 1405 bandsat af Bisoppen i Ribe for Uret, han eller hans Folk havde begaaet mod Holmesteds Bønder i Sønderjylland, fik 1407 Skive Slot og Len i Pant af Kongen for 5000 Mark lybsk, hvorimod han maatte afstaae Møgelstønder og Treiborg med tilliggende Gods, hvilket han havde i Pant af Claus Rimbeck, men som Dronningen nu pantsatte til Ribe Bispestol, der lagde det under Viborg Lands-ting og forskod at forsvare det, saa ar det hører til Narrejylland den Dag i Dag. 1410 blev han fanget i Slaget paa Sollerup Mark imod Holstenerne og Friserne, og maatte af Kongen udløses med 10,000 løbige Mark, der nu vilde udgjøre 450,000 Rbl. **). 1413 blev een af hans Bønder fanget af de Slesvigere, som stode i Baaben imod Danmark, og i Stof og Jern slæbt til Hønsborg og Haderslev, hvorfra han ikke blev frigivet før han havde betalt 600 Mark lybsk, som Hertuginde maatte tilbagebetale, men Hr. Johan Skarpenbergs Folk fangede derimod een af Hr. Erik Krummediges Tjenere. Efter Dronning Margrethes Død vedblev Hr. Johan Skarpenberg at spille en betydelig Rolle indtil Aaret 1422 eller saa omtrent, da han blev et

*) mccccxxij; 1343 vilde skrives mccccliij, 1353 mccccliij og 1359 blev Hr. Niels Bugge myrket; det er nemlig den berømte Hr. Niels Bugge til Hald, her er Tale om.

*) Saaledes, for at anføre et Exempel, stjeukede Jøp Kirt, hvis Fader og Morfar var i Aaren 1367—72 stede i Baaben imod Kongen, sin Hovedgaard Næs (nu Vinborg) i Aaret 1404 til Viborg Bispestol, men beholdt den til sin Død; i Aarene 1404—6 fik Dronningen paa den omtalte Maade flere hundrede Bøndergaarde i det nordlige Jylland ind under Krongodset, hvoriblandt mange af Jøp Kirts og hans Broders.

***) 1 løbig Mark udgjorde 2 M. 13 St. Fenge. 1 Td. Smør kostede dengang 5 M., nu 80 Rbl.

SPØTTERUP

i Jylland.

Dfer for Kong Erik's flette Regjering. Kongens Lensmand paa Aflstedbood paa Nords voldbog nemlig een af hans Bønder's Datter og Hr. Johan Klagebe forgiæves til Kongen. Da det var hans Pligt, at hjælpe sin Bonde, og han ingen Ret kunde faae hos Kongen, greb han til Sværdet, overfaldt og afbrændte Aflstedbood, men derfor blev alt hans Gods dømt under Kronen, og han selv maatte flygte ud af Landet. Senere hører man intet om ham, men hans Gods vedblev som to særskilte Len, Lund og Starpenbergs Gods, at være Krongods indtil Souverainitetens Indførelse, thi dengang folgte og bortfjænkede man kun yderst sjældent Krongods, hvorfor ved Souverainitetens Indførelse endnu det halve Lånd tilhørte Kronen, men selv de sidste Stumper deraf har man i vore Dage lykkelig faaet sat overstyr og endda meent at gjøre en god Gjerning.

Biborg Bispeskol beholdt siden Spøtterup, forenede dermed Kreiberggaard og hele Kreiberg Sogn, som den kjøbte, og tog i det 14de og 15de Aarhundrede hyppigt Lavhænder, Laasbreve og Viduser paa dette Gods, saaledes 1404, 1449, 1463, 1501, 1504, 1526, 1533 og 1534. Gaarden blev beboet og bekyret af Biskoppens Officialis eller Foged, og som saadanne nævnes 1423 Hr. Niels, 1463 Hr. Jens Lauridsen, 1469 Hr. Niels, 1525 Hr. Ib Laurfen, 1526 Hr. Kjeld Nielsen, 1533 Hr. Jens Ravesen. Spøtterup vides kun een gang at have været bortforlenet, nemlig i Aaret 1500 til Niels Mattesen, en Adelsmand, som havde solgt Gundsbedgaard til Bispeskolen og derimod rimeligvis skulde have Spøtterup sin Livstid: han døde strax efter. 1523 fik Biskop Jørgen Friis af Kongen Birketret for sin Gaard Spøtterup med de to Sogne Rytlinge (Røddinge) og Krøgeberg (Kreiberg) med alle deres Indvaanere, hans og Elsteds Børdue*), under eet Birketret til Krøgeberg Birk, og at han maatte lade lægge dette Ting paa et beleiligt Sted hos hans Gaard Spøtterup og der lade holde Birketret og hjælpe hver Mand i Birket til Lov og Ret. Disse to Sogne udgjøre nu efter den forrige Matrifer

45 Ldr. privilegeret og 396 Ldr. uprivilegeret Hartorn foruden Bræstegaarden og indeholde 1 Hovedgaard, 1 Vandmølle, 90 Gaarde, 45 Huse, saa at det var en ganske anseelig Eiendom, Bispeskolen her besad.

I Aaret 1534 drog Skipper Clemens med sine oprørste Bønderfarer som et hærgende Heer over Jylland, overalt plyndrende og brændende Herregaarde og Slotte. Efter forgiæves at have stormet Randers, hvor Bønderne „finge store Hug“, drog han tilbage til Aalborg og udsendte herfra Skarer rundt omkring for at udbrede Udelæggelsen saa langt som muligt. En saadan Afdeling viste sig paa Vestkysten af Salling, til hvilket Land den altsaa maa være kommet først, brændte uden Modstand Spøtterup, Vustrup og Kaas, men belejrede forgiæves Landting, der saaledes var saa godt som den eneste Borg i Jylland, som i denne Krig med Held udholdt en Belæiring.

To Aar efter indførtes Reformationen og alt geistlig Gods blev indbraget under Kronen. Spøtterup, hvis Bygninger rimeligvis vare blevne opførte igjen efter fattig Leilighed, blev fornødentlig som hidtil beskyret af en Foged, der gjorde Regnskab umiddelbart til Rentemeisterne. Derefter fik Christoffer Rosenkrands Spøtterup i Forlening. Efter ham fik den bekendte gamle Hr. Otto Krumpen til Trudsholm, Ridder, Rigens Raad og Marsk, 1559 Brev paa Spøtterup Gaard og Rødding Birk qvit og frit, indtil Kongen anderledes tilfuger: samme Dag havde han faaet Livsbrev paa Halv Slot og Len. Da Krigen imod Sverrig udbrød i Aaret 1563, trangte Kongen meget til Penge, som han optog til Laans hos sin Adels, der dengang ganske havde forvundet Folgerne af Ørens Feide og var rig. Bønderne velsaaende og Landet meget velhavende, saa at det kunde udholde store Byrder. Ved denne Leilighed laante Hr. Otto Krumpen Kongen 526 ungerske Guldgylde*) og 2811 Daler, hvorfor han fik Spøtterupgaard og Røddinge Birk i Pant; 1567 laante han atter Kongen 2000 Daler*), hvorfor Pantet blev forheiet med denne Sum. 1569 blev Pantet indløst fra Fru Anna Lykke, som fik Drøsløkkoster i Stedet, af Jacob Ros-

*) Hvilket altsaa her blot betyder Bønder, da Børnebrevet alt længe var ophevet i Jylland og Smt.

*) Regnet 1½ Daler for hver ungersk Gylden bliver den hele Sum 5600 Rbl. Sp., altsaa, da 1 Rbl. Rug kostede 1 Daler, 50,400 Rbl., naar 1 Lb. Rug nu regnes for 9 Rbl. Rigmænt.

SIPÖTTERUP

i Jylland.

struy, der dog kun beholdt det kort, thi allerede 1570 skændte Kongen med Rigsraadets Samtykke Spøtterup Gaard og Gods til Grev Günther af Warby, Herre til Müllingen, der i Krigen mod Sverrig havde tjent som Oberst, hvorefter han forpligtede sig til at blive i Landet og ægte en dansk adelig Jomfru, hvortil han allerede havde gjort det første Skridt ved at forlove sig med Dorte Ivers Datter Krabbe. Ejsket paa Spøtterup er udstedt den 1ste August 1570, men det blev gjort til udtrykelig Betingelse, at det skulde falde tilbage til Kronen, isald Grevnen ingen ægte Livsarvinger efterlod sig; dog skulde hans Forlovede, dersom hun overlevede ham, beholde det, saalænge hun forblev ugift; de Udgifter, Grevnen maatte have anvendt paa Bygningerne, skulde da godtgjøres hans Arvinger efter villige Mænds Efsen. Felgebrevet til Bønderne er udstedt den 22de September, saa at Grevnen først skulde tiltræde Gobset til Jutul. Den 8de October skændte Kongen ham endvidere alt Inventarium, som fandtes paa Gaarden, dengang Hr. Otto Krumpen overlog den efter Christoffer Rosenkrands, være sig Bo, Høstak, Fetalie, Korn, Hø, Dvæg, Stod eller andet. Spøtterup udgjorde ved Afstaelsen 1 Hovedgaard, 1 Brydegaard eller Aulsgaard, 37 Gaarde og 4 Møller i Rødding Sogn samt 38 Gaarde i Kreiberg Sogn, nemlig i Rødding Sogn, Spøtterup, 3 Gaarde i Gstrup, Grundvadgaard, 8 Gaarde i Skjergaard, Bilsgaard, 24 Gaarde i Møllerup, hvorefter Rødding og Knud Byer vare indbefattede, Beiom Mølle, Over Mølle, Redbak Mølle og Ny Mølle, i Kreiberg Sogn Kreiberggaard med 15 Gaarde i Kreiberg og 23 Gaarde i Grundvad. Landgilden af Bøndergodset udgjorde 127½ Ortter Rug, 219 Ort. Byg, 107½ Ort. Havre, 84 Ort. Ædel, 7 Tdr. 18½ Pund Smør, 37 Lam, 37 Gjøds, 81 Par Gjøds, 63 Svin, ialt 24 Køster 8 Pd. Korn eller nuværende Maal 1221 Tdr. Byg, foruden Gjesteri og Høveri.

Grev Günther leed allerede dengang af en ulægelig Sugdom, som bevirkede at hans Bryllup stesje maatte udsættes, saa at han endelig døde den 25de September 1572, kun 30 Aar gammel, uden at det var blevet fuldkyndt. Kongen viste hans Fættens den Naade at lade hende beholde Gaarden, endogsaa efterat hun var bleven gift med Kongens Hofstuder, Benedict von Ahlesfeld, hvilket Bryllup tiligemed tvende andre Adelsmands Kongen selv holdt

paa Frederiksborg Slot den 2den October 1575, hvorefter Ahlesfeld fik Lensbrev paa Gaard og Gods quit og frit for al Afgift. Den unge Kone havde ikke stort bedre Held med sin Mand end med sin Forlovede, thi ikke fuldt ul Maaneber efter draf Benedict von Ahlesfeld sig ihjel i Bugow i Pommern, hvor han var i Kongens Følge, en Skjæbne, som var en ikke ualmindelig Følge af hiin Tids umaadelige Drillegilder og Dagen iforveien havde ramt en pommerisk Adelsmand i Kongens Følge; som bekendt blev Frederik den Anden selv til sidst et Offer for samme Skik. Den 20de Juli 1576 fik Fruen Lensbrev paa Gaard og Gods, som hun beholdt indtil Kongen den 10de Juli 1579, ligeledes med Rigsraadets Samtykke, skændte Spøtterup Gaard og Gods, saaledes som Grev Günther havde haft det og paa de samme Betingelser, til Lensmanden paa Kolbinghuus, Henrik Below, som derimod afstod Stro og Drestad Len i Esthane, med hvad andet Gods, ham tilforn givet var.

Henrik Below var en meklenborgsk Adelsmand, en yngre Broder blandt 14 Sødsfænde, altjaa af Skjæbnen henvisst til selv at bane sig en Vej. Han var en høi og smuk Mand, af Naturen meget vel udrustet, baade med legenslige og aandelige Fortrin, og blev 1555 i sin fjerde Ungdom sendt til Hertug Albert af Preussens Hof, hvor han tjente for Dreng et Aars Tid, og derefter deeltog i forskellige Krigstog, idet han greb den Leilighed, som Europas daværende Tilstand saa hyppigt frembød, til at prøve Baabenhaandværket: især til Frankrig søgte i hans Ungdom den krigerriske nordtyske Adels for at hjælpe sine betrængte Troesbrødre, Hugenotterne, i Kampen mod Catholicisme og Kongedøm; Henrik Below tjente saaledes 1556 som Landsknekt og 1558 under Ritmester Jacob Blankenburgs Fane som Rytter i Frankrig. Derefter gav han sig til at studere i Moskva under den lærde Arnold Bureniius's Veiledning og erhvervede sig grundige Kundskaber, især i Statsret, hvorfor han senere bestandig blev brugt til Gesandtskaber og da for det Meste var Ordforer. Efterat have fuldendt sine Studeringer, blev han i Aaret 1564 Hofstuder hos Hertug Johan Albrecht af Mecklenborg, tjente 1566 under Grev Günther af Schwarzborg i Ungarn imod Tyrkerne og var fra 1568 til 1573 Hofmarskalk hos Hertugen af Mecklenborg, af hvem han i Aaret 1573 blev sendt her-

SPØTTERUP

i Jylland.

ind i et Aar til Kong Frederik den Anden, som syntes saa vel om ham at han foreslog ham at gaae i dansk Tjeneste, hvilket han ogsaa to Aar efter modtog, da han blev Kongens Hofmarskalk. 1577 forærede Kongen ham Sira og Drestad Len, 1579 derimod Spøtterup, og havde fra 1ste Mai samme Aar forleuet ham med det anseelige Koldinghuus og Skobborg Len. Kongen brugte ham flere Gange til Gesandtsfaber, udnævnte ham 1581 til Rigsraad, holdt 1583 hans Bryllup paa Koldinghuus med Jomfru Lisbeth Skram fra Hastrup og forflyttede ham 1585 fra Koldinghuus til Eftvehuus; derefter fik han Hald 1592, Kalls 1597, og her blev han indtil sin Død i Aaret 1606. Efter Kongens Død blev han samme Aar sendt som Gesandt til Gjørkyrkerne af Sachsen og Brandenburg, ved hvis Hjælp man haabede at faae Kongens anden Søn, Hertug Ulrich, udnævnt til Kancelli i Strasborg, men disse forraadede Planen, da der var stor Uenighed mellem Slækten og Frankrig, der nok ved en Leilighed vilde bemægtige sig Staten, hvilket rigtignok skete, men først henimod et Aarhundrede senere. 1592 blev han sendt til Edinborg for at hylde den Kong Jacob og Dronningen til at de vare undslupne et Angreb paa Slottet af Robert Bothwell, 1602 med Steen Brahe og Preddbjørn Gyldenstjerne til Gjørkyrken af Sachsen, da Kongen udtrykkelig havde befalet, at Henrik Below ved alle Leiligheder skulde føre Ordet, naar Behov gjordes. Paa Spøtterup havde han endel Etridigheder om Fiskeriet i Badum Væk og Spøtterup Sø, om Retten til at benytte Færgekøbet mellem Nymølle i Salling og Sillersløvare paa Mors m. m., og Striden om Fiskeriet fortsattes under hans Søn. 1602 bortbyttede han til Kronen to Gaarde i Sjælland imod andet Gods i Jylland.

Henrik Belows ældste Søn Claus arvede Spøtterup. Han havde fludert udenlands og blev i sin Ungdom, som en anset Mandes Søn, anvendt ved flere Leiligheder, saaledes var han i Aaret 1602 med i den danske Prindsesse Hedevigs Følge, da hun drog til Sachsen, med hvis Gjørkyrke hun blev forælet, ligesaa 1603 i Gesandtskabets Følge, som drog til Skotland, men forretnet er der om ham intet at sige. 1610 holdt han Bryllup i Viborg med Karen Lange, i Overværelse af Kongen, Dronningen, Hertug Philip af

Holstern og Hertug Ernst af Sachsen, og døde 1620. Spøtterup beholdt Enken indtil sin Død 1643, hvorefter det tilfaldt deres Søn Frederik Below, som 1638 tilligemed sin Broder Laurids Below til Kjøfregaard bereiste Holland, England og Frankrig, 1642 tjente i ni Maaneder i Brede for at see Krigen. 1643 kom Frederik Below hjem og blev ansat i Cancelliet, hvor han tjente i tre Aar, 1645 tiltalte han som kongl. Secretair Student Dswald for oprørske Tale, 1646 blev han gift med Anna Ulfstand til Arefvold og døde 1648; hans Kone fødte efter hans Død en Datter, som døde strax efter.

Spøtterup tilfaldt Frederiks ældste Broder, Henrik Below til Hvidsstedgaard, 1647 Lensmand paa Pandumgaard, 1650 paa Hastrup og senere i Stavanger Len, dog ansees den øvrige Slægt som Medieir, uagtet saadant ganske var stridende imod Ordene og Aanden i det kongl. Skjøde. 1648 folgte han og de andre Belower Tyge og Laurids samt Fru Anna Ulfstand Spøtterup til Fru Sophie Staverskov til Kestrup, sal. Laurids Ebbesens (Udsøn) til Donnerups Esterl., dog blev Skjødet først udstedt den 18de Juli 1650. Rødding Kirketiende havde hun allerede fæstet den 15de Februar 1648, ligesom Henrik Below og Fru Karen Lange før hende; hun maa da have eiet Spøtterup, til hvis Drift det for Foringens Skyld var af Vigtighed at kunne høre Tienden i Kjerven. I hendes Skjøde nævnes som Spøtterups tilliggende Gods: Rødding, Møllerup, Kærsgaard, Kjerby, Gestrup, Grundvødgård og Nymølle i Rødding Sogn, Gaarde i Kreiberg og Ginderup i Kreiberg Sogn samt i Badum i Lime Sogn.

Fru Sophie Staverskov havde først været gift med Otto Kruse til Valle og derefter med Laurids Ebbesen (Udsøn) til Donnerup; hun levede endnu 1655, men Aaret efter var hendes Søn Mogens Kruse Hæfter af Kirketienden og Eier af Gaarden, Moderen altsaa død.

Mogens Kruse var Oberst til Hest og hvervede under Krigen imod Søerrig et Rytterregiment i Polen, men blev herved ødelagt, da han vel ligesaa lidt som de andre danske Adelsmænd kunde faae sine ublagte Penge tilbagebetalt. Aarene 1664—65 gjorde han Opbud, hans Creditorer splittede Godslet, og Brødrene Marcus Kohlblatt, Landretsnotarius, og Joachim

SPØTTERUP

i Jylland.

Køhlblatt i Kiel gjorde Indførsel i Gaardene og noget af Bøndergods; de eiede dette i Hælledsfæb indtil 1669, da den Høstnævnte overdrog Broderen Joachim sin Part. Oberst Mogens Kruse nævnes endnu 1675 som Rødding Kirkes Skyldner, men 1678 som død.

1669 folgte Mogens Krag til Raas 25 Tdr. 5 Sfr. Hartorn i Knud By i Rødding Sogn, for 40 Rdl. for hver Tønde Hartorn, til samme Joachim Køhlblatt, rejsende i Kiel, fyrstelig hofskriver i Lüttow; i dette Gods havde Fru Anne Wind tilforn gjort Indførsel for sit Tilgodehavende hos Oberst Kruse og derefter solgt det til sin Søn Mogens Krag. Senere arvede Poul Køhlblatt Spøtterup og var formodentlig en Søn af Joachim; han kjøbte i Aarene 1681—97 endel Gods tilbage af det Meget, som ved Indførselen var blevet splittet ad; efter 1691 benævnes han tillige til Schrevenborn i Holsteen, som han altsaa ogsaa eiede. Den 11te Juni 1702 folgte han Spøtterup Gaard og Gods med Rødding Sogns Kongetiende, som han eller hans Fæder havde kjøbt, til Axel Rosenkrands; den samlede Eiendom udgjorde 279 Tdr. 3 Sfr. 1 Alb. Hartorn. Han døde 1730, hvorefter Gaarden tilfaldt hans Søn Mogens Rosenkrands, siden Geheimeraad, Justitiarius i Høiefæret og hvid Ridder, der døde 1778, da Arvingerne folgte den til Kjøbmand Mathias Richter.

Efter ham fik Peder Riisen 1784 Gaarden; han døde 1788, hans Enke Bodild Hillerup 1803, hendes Søn Niis Riisen 1848. Af hans Bo kjøbte den 29de September 1849 et Interessentskab af fire Mænd Gaard og Gods ved Auktion for 105,800 Rdl. og een af disse, Niels Breinholt af Lemvig, affjøbte de Andre Hovedgaarden med den hollandske Weimølle ved Gaarden, for 46,000 Rdl., Besætning, Kreaturer og Avlsredskaber for 13,000 Rdl., Gammelhed, en bortforpagtet Gaard paa 200 Tdr. Land, samt Hymølle for 10,000 Rdl., nogle Hæstehuse for 3000 Rdl., samt Rødding Sogns Konge- og Kirketiende for 12,000 Rdl., ialt 84,000 Rdl., hvoraf Kjøberens Anpart i Gevinsten udgjorde 12,000 Rdl.

Spøtterup Gaard og Gods udgjorde efter en Fordebog af 1777 Følgende:

1. Hovedgaardstart:

a. Spøtterup Hovedgaard Ager og Eng

Hartorn	30 Td. 5 Sf. = 8 Dk. i Alb.
b. Hymølle	1 - 3 - 2 - 2 -
	Møllefyld 3 - 1 - 2 - s -
c. Strømhøjet	s - 6 - s - s -
	Kreiberg Sogn
d. Hestehauge	11 - 7 - s - 2 -
e. Gammelhed Huse	s - 2 - 1 - 1 -

Ialt Møllefyld 3 Td. 1 Sf. 2 Dk., Ager og Eng 45 Td. 1 Dk. Hartorn.

2. Matrifulerede Tiender:

a. Rødding Sogns Konge-Korntiende	27 Td. 4 Sf.
b. Kirke-Korn- og Dvægtiende	27 - 4 -
c. Ransing Sogns Konge-Kerntiende	16 - s -

71 Td. = Sf. Hartorn.

3. Bøndergods:

Rødding Herred, Sogn og By 13 Gaarde 3 Huse, Møllerup 9 Gaarde 3 Huse, Kjær 5 Gaarde 1 Hus, Kjærgaard 3 Gaarde, Grundvad 2 Gaarde, Gistrup 9 Gaarde, Knud 6 Gaarde, Lime Sogn Vadum 1 Gaard, Lem Sogn Vester Lem 2 Bol, Kreiberg Sogn og By 8 Gaarde 2 Huse, Gindrup 3 Gaarde 1 Hus, Nørre Andrup 3 Gaarde, Hindsborg Herred Dbinse Sogn og By 1 Gaard, Hærre Herred Hiert Sogn og By 1 Gaard, Nørre Herred Jebjerg Sogn og By 1 Gaard, ialt 65 Gaarde 2 Bol 10 Huse med Ager og Eng Hartorn 245 Tdr. 2 Sfr. 2 Dktr. $\frac{2}{3}$ Alb.

4. Kirkefjorder til Rødding Kirke:

Reiby Sogn og By 6 Sfr. 3 Dktr. Hartorn, Balling Sogn og By 7 Sfr. 1 Dktr. 1 Alb., ialt 1 Td. 6 Sfr. 1 Alb. Hartorn. Gjør ialt Hartorn af alle Slags 363 Tdr. 3 Dktr. $1\frac{2}{3}$ Alb.

SPØTTERUP

i Jylland.

Efter en Jordebog af 1845 udgjorde Gaard og Gods, hvoraf meget var bortfolgt, endnu følgende efter den gamle Matrikel:

1. Hovedgaardstart:

a. Spøtterup Hovedgaard, Ager og Eng

Hartorn 29 Td. 3 Sk. 2 Fd. 2 Alb.

b. Nymølle, svarede 160 Rdl. om Aaret 1 - 3 - 2 - 2 -

Mølleshjds 3 - 1 - 2 - - -

c. Strømhuset, svarede 12 Rdl. og Arbeide - - 6 - - - -

d. Gammelheide, svarede 24 Rdl. 1 - 3 - 2 - - -

Salt Møllesh. 3 Td. 1 Sk. 2 Fd., Ager og Eng 33 Td. 3 Fd. 1½ Alb. Hart.

Efter den nye Matrikel 43 Td. 4 Sk. 2½ Alb. Ager og Engs, 3 Td.

1 Sk. 2 Fd. Mølleshjds Hartorn.

2. Matrikulerede Tiender:

Rødding Sogns Konges og Kirkeliende, ialt 55 Td. Hartorn. Tiender-
ydende Hartorn 346 Td. 6 Sk. 1 Fd. 1 Alb. for hver Tiende, eller
ialt 693 Td. 4 Sk. 2 Fd. 2 Alb.

3. Bøndergods:

Rødding Herred, Sogn og By 8 Gaarde 5 Huse, Møllerup 6 Gaarde 7
Huse, Hebehus 4 Huse, Kjør 5 Gaarde 1 Huus, Kjørgaard 3 Gaarde,
Grundvad 1 Gaard 2 Huse, Gistrup 8 Gaarde 2 Huse, Knud 6 Gaarde
1 Huus, Mølvadgaard*), Skaarhoigaard, Korsbøgaard**), Hellerup-
gaard***), Rime Sogn Babum et Stykke Hede, bortleiet til Strømhuset,
ialt 41 Gaarde 22 Huse, med Ager og Engs Hartorn 168 Td. 5
Espr. 3 Fdfr. ½ Alb., efter den nye Matrikel 165 Td. 1 Esp. 2 Fdfr.
1½ Alb.

4. Kirkejorder til Rødding Kirke:

Veiby Sogn og By 6 Esp. 3 Fdfr. Hartorn, Balling Sogn og By 7

Espr. 1 Fdfr. 1 Alb., Dbinse Sogn og By 2 Tdr. 1 Fdfr. 2½ Alb.,
ialt 3 Tdr. 6 Esp. 2 Fdfr. ½ Alb. Hartorn, efter den nye Matrikel
6 Esp. ½ Alb.

Øjer ialt Hartorn af alle Slags 263 Tdr. 6 Esp. 2 Fdfr. 2½ Alb.
efter den gamle og 267 Tdr. 5 Esp. 1 Fdfr. 1½ Alb. efter den nye
Matrikel.

Landgifden af Bøndergodset udgjorde 149 Rdl. 3 Mk. 13½ Sk., 51 Tdr.
2 Esp. Rug, 43 Tdr. 6 Esp. Byg, 60 Tdr. Havre, 40 Lam, 40 Gjøes,
80 Høns og 20 Lpd. Smør, af Nymølle og de bortleiede Hovedgaardsjorder
196 Rdl., af Kirkejorderne 3 Esp. 2 Fdfr. Rug og 5 Tdr. Byg. Hver Bon-
degaard forrettede en halv Plovs Arbeide til Hovedgaarden, som saaledes blev
drevet ved Høvert lge indtil Hr. Riisens Arvinger folgte den.

Hr. Breinholt har havt den Plan at nedrive den smukke gamle Byg-
ning, som er den eneste i sit Slags her i Landet, og bygge sig en mindre og
hyggeligere Bolig i det Sted. Heldigvis er denne Plan endnu ikke bleven ud-
ført og vi have af Grund til at haabe, at han ikke vil berøve sit Fædreland
et af de interessanteste Mindesmærker om Middelfaderens Byggekunst, hvilket
mange Godseiere vilde betale med flere tusende Rigsdaler, isald de vare i Rand
til at flytte det hen paa deres Grund. En dædig Architect maatte ogsaa for
en ringe Beføstning kunne indrette Huset saaledes, at det svarede til Nutidens
Fordringer og dog bevarede sit Characteristiske Præg.

Til Sammenligning mellem Landgifden i Fortiden og nu have vi anført
nogle Steder her paa Godset, forsaavidt de med Sikkerhed lode sig gienfinde i
Kongens Skjøde af 1570 til Grev Günter af Barby.

1570. Gistrup 3 Gaarde, den ene dog allerede deelt imellem to Beboere,
svarede ialt 18 Tdr. 4½ Esp. Rug, 31 Tdr. 3½ Esp. Byg, 27 Tdr. 4 Esp.
Havre*), 18½ Pd. Smør, 3 Sviii = 1½ Tdr. Byg, 3 Lam, 3 Gjøes.

*) Er uden tvivl den ene af Grundvadgaardene, som er flyttet ud.

**) Disse to Gaarde ere indvrettede siden 1777 ved Opbyrskelse af Hebejord.

***) Er difnot en Gaard fra Gistrup, som er flyttet ud siden 1777.

*) Kornmaalet er det nuværende.

SPØTTERUP

i Jylland.

1845. 8 Gaarde 2 Huse med Jord svarede ialt 10 Tdr. 2 Sfr. Rug, 8 Tdr. 6 Sfr. Byg, 12 Tdr. Havre, 64 Pd. Smør, 11 Rdl. 3 Mk. 10 Sk. i Penge (meest af Husene), 8 Lam, 8 Gjæs, 8 Par Høns, altsaa betydeligt mindre end 275 Mar tidligere, hvorimod de vare frie for Gjesteri, der dog var ubetydeligt, saaledes for Grundvadgaard ialt ansat til 1 Mark, som var 2 Sfr. Rug. Husene svarede nu 8 Rdl. til Herfskabet, 1570 slet intet.

1570. Grundvadgaard, een Gaard med to Beboere, svarede 5 Tdr. $\frac{1}{2}$ Sfr. Rug, 6 Tdr. $1\frac{1}{2}$ Sfr. Byg, 5 Tdr. Havre, $18\frac{1}{2}$ Pd. Smør, 1 Lam, 1 Gaa, 1 Solin = $\frac{1}{2}$ Td. Byg.

1845. Grundvad 1 Gaard og 2 Huse med Jord samt Mølvaadgaard, svarede ialt 1 Td. 2 Sfr. 1 Pfd. Rug, 1 Td. 3 Pfd. Byg, 1 Td. 4 Sfr. Havre, 8 Pd. Smør, 1 Lam, 1 Gaa, 2 Høns, samt 21 Rdl. 5 Mk. $9\frac{1}{2}$ Sk., hvoraf de to Huse svarede 12 Rdl. 4 Mk. $12\frac{1}{2}$ Sk., 1570 slet intet; Grundvadgaard's Afgift var sat til 8 Rdl. 4 Mk. 5 Sk., hvilket kun var 2 Rdl. 4 Mk. høiere end Husenes.

1570. Kjørgaard, 8 Gaarde, svarede ialt 37 Tdr. 1 Sfr. Rug, 60

Tdr. 6 Sfr. 3 Pfd. Byg, 53 Tdr. 6 Sfr. Havre, $18\frac{1}{2}$ Pd. Smør, 8 Lam, 8 Gjæs, 6 Høns, 8 Solin = 4 Tdr. Byg.

1845. Kjør By 5 Gaarde 1 Huus og Kjørgaard 3 Gaarde, svarede ialt 9 Tdr. 5 Sfr. Rug, 8 Tdr. Byg, 12 Tdr. Havre, 8 Lam, 8 Gjæs, 16 Høns, 64 Pd. Smør, 19 Rdl. 2 Mk. i Penge, hvoraf Huset svarede 16 Rdl., 1570 slet intet.

Dette maa være nok til at Læseren kan erholde en Forestilling om, hvor meget Jordebogsaftigterne vare afdagne paa dette Gods i de sidste 275 Mar istedetfor at de ved den stigende Cultur skulde være forøgede. Vi have oftere i dette Skrift haft Leilighed til at gjøre opmærksom paa, hvor lavt Nutidens Landgildeafgifter staae i Jylland fremfor paa Nerne, men aldrig har Forholdet vist sig mere staaende end ved denne Gaard: at i Jylland Goddeierne altid have været langt villigere til at sælge Bøndergods end i de øvrige Provindser er en naturlig Følge af denne Tiendommelighed, da Jordebogindtægter stode i et saa overordentlig ugunstigt Forhold til Renterne af den Capital, hvormed Bønderne vare villige til at betale deres Gaarde.

